

INFORMACINIS KARAS IR JO GALIMYBĖ OPERATYVINĖJE VEIKLOJE

Lektorius Darius Petrošius

Lietuvos teisės universitetas, Policijos fakultetas, Operatyvinės veiklos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 276 29 47
Elektroninis paštas ovk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. gruodžio 5 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gruodžio 12 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Operatyvinės veiklos katedros vedėjas docentas dr. Kęstutis Šimkus ir šio fakulteto Policijos teisės katedros vedėjas docentas dr. Alvydas Šakočius

S a n t r a u k a

Straipsnyje apžvelgiama Lietuvos moksle dar netirta tema. Pasaulyje informacinio karo koncepcijos dažniausiai siejamos tik su kariniais konfliktais. Šio straipsnio tikslas atskleisti informacinio karo operatyvinėje veikloje galimybę. Kartu siekiama paskatinti mokslininkus ir praktikus išsamesnėms informacinio karo studijoms.

Naujas nusikalstamumo pobūdis ir jo gebėjimas pasipriešinti skatina ieškoti naujų kovos būdų ir metodų. Tokia kova skatina teisėsaugos institucijų pažangą, pasireiškiančią mokslo, technikos ir įstatymų kūrybos laimėjimais. Šio laikmečio ypatumas suteikia naujas galimybes – informaciją kaip poveikio priemonę naudoti kovojant su nusikalstamumu.

XX amžiaus pabaigoje ir XXI amžiuje formuojasi globali informacinė erdvė, informacija tapo ypatinga vertybe, nes būtent ji yra priimamų politinių, ekonominių, socialinių, karinių ir visų kitų sprendimų pagrindas, ir jos turinys, trūkumas ar perteklius lemia šių sprendimų pobūdį, jų efektyvumą. Kaip pabrėžia virtualizmo koncepcijos atstovai „informacija tampa pačiu svarbiausiu visuomenę konstruojančiu reiškiniu, ir būtent dėl informacijos yra paskirstoma galia visuomenėje“ [7, p. 72]. Būtent su konfliktu informacinėje erdvėje siejama ir informacinio karo samprata.

Viename iš anksčiausiai pateiktų JAV gynybos departamento apibrėžimų informacinis karas suprantamas kaip „informacinės operacijos, vykdomos krizės ar konflikto metu, siekiant konkrečių tikslų iš priešininko ar priešininkų“ [10]. Tarptautinis saugumo analizės centras (Kings koledžas) informacinio karo sąvoką apibrėžia taip: „Tai – kova dėl informacinių veiksmų kontrolės“ [13]. G. Počepcovas, pristatydamas Rusijos požiūrį į informacinio karo sąvoką, teigia: „Informacinis karas – tai komunikacinė technologija, skirta daryti poveikį masinei sąmonei siekiant trumpalaikių bei ilgalaikių tikslų“ [17, p. 20]. J. Steinas teigia, kad „strateginiu lygiu informacinis karas yra mūšis už mūšio lauko ribų siekiant suformuoti atitinkamą politinį konflikto kontekstą; (bei) galima įsivaizduoti, kad informacinis karas yra karas informacinėje erdvėje, kaip oro karas oro erdvėje“ [12]. Atsižvelgdamas į minėtų apibrėžimų trūkumus ir jų teigiamybes JAV gynybos departamentas suformulavo naują informacinio karo sąvoką (ja oficialiai remiasi ir NATO, ji šiuo metu plačiausiai vartojama). Sąvoka apibrėžta taip: „Informacinis karas – tai veiksmai, kuriais siekiama paveikti priešo informaciją ir jo informacines sistemas, taip vykstančiame konflikte įtvirtinant informacinį dominavimą ir užsitikrinant savo informacijos ir informacinių sistemų saugumą“ [13]. Šį apibrėžimą G. Steinas, R. Szafranskis bei O. Jansenas išplėtoja per „informacinio dominavimo“, kurio reikia siekti, sampratą: „Informacinėmis technologijomis pasiekus informacinį dominavimą prieš atžvilgiu, strategija konflikto metu remtųsi visišku informacijos kontroliavimu, t. y. sugebėjimu

sukurti ir pateikti priešui tokį informacijos turinį, kuris atitiktų tavo interesus ir priverstų priešą atitinkamai elgtis“ [10]. Kaip matome, teorinis ir taikomasis informacinio karo analizės lygis labai tobulėja. Mokslininkai jau skiria ir atskiras informacinio karo tyrimų kryptis: JAV mokslininkai skiria kognityviają, struktūrinę, strateginę, aliarmistinę informacinio karo studijų kryptis, Rusijos mokslininkai – techninę, psichologinę ir psichotropinę kryptis [17, p. 400–403].

Informacinio karo koncepcijos dažniausiai siejamos su kariniais konfliktais. Tai suprantama, nes:

- 1) būtent karinių konfliktų metu valstybės aiškiausiai atskleidžia informacinio karo koncepcijas – tai geriausia proga analizuoti vienos ar kitos valstybės požiūrį į šį reiškinį;
- 2) karinių konfliktų metu ne tik patikrinamos suformuluotos hipotezės, bet ir atsisakoma to, kas neturi didesnės taikomosios vertės, o tai reiškia, kad karinis konfliktas yra pagrindinis informacinio karo koncepcijos evoliucijos variklis;
- 3) tik nedaugelis strategijų, koncepcijų ar programų, susijusių su puolamuoju arba gynybiniu informaciniu karu, yra atskleidžiamos, todėl tik karinių konfliktų metu valstybės atskleidžia savo požiūrį [5, p. 12].

Tačiau informaciniai karai vyksta ne tik karinių konfliktų metu – jie yra kiekvienos konkurencijos įrankis. Vis dažniau pabrėžiama jo būtinybė ir versle. Todėl jo galimybės gali būti puikiausiai pritaikomos ir kovoje su nusikalstamumu, ypač su atskiromis jo formomis.

Pažymėtina, jog informacinio poveikio galimybėmis jau naudojasi ir nusikalstamas pasaulis, taikydamas anoniminės iniciatyvos metodą. Aukščiausios teisėsaugos instancijoms ir žiniasklaidai siunčiami anoniminiai melagingi pranešimai su informacija, kompromituojančia „nepageidaujamus“ pareigūnus. Nors atlikus patikrinimą tokia informacija ir nepasitvirtina, lieka nepasitikėjimo šešėlis, „nepageidaujamas“ pareigūnas atibojamas nuo aktyvios profesinės veiklos.

Informacinis karas, kaip ir jo pirmtakai „aktyvūs veiksmai“, propaganda, psichologinės operacijos, dažniausiai pasireiškia apgaulės ir dezinformacijos panaudojimu. Todėl kyla tokių veiksmų panaudojimo etiškumo problema. Jau gana seniai mokslinėje literatūroje diskutuojama dėl dezinformacijos leistinumo. Daugelis autorių mano, kad dezinformacijos, apgaulės panaudojimas apskritai negalimas teisėsaugos įstaigų veikloje [18, p. 13–14; 20, p. 28]. Kai kurie autoriai teigia, kad nusikaltėlių pasipriešinimas nėra pagrindas taikyti baudžiamojo proceso principus neatitinkančius metodus, kuriais siekiama dezinformuoti, suklaidinti, staiga užklupti, sukelti nepasitikėjimą ir pan. [22, p. 225].

Vieni pirmųjų dezinformacijos panaudojimą teisėsaugos institucijų veikloje pradėjo tyrinėti A. I. Aleksejevas ir G. K. Sinilovas, lygindami dezinformacijos panaudojimą medicinoje ir operatyvinėje veikloje [20, p. 71]. Manytume, kad reikia pritarti prof. R. Belkinui, teigiančiam, jog „nekonfliktinio tardymo koncepcijos rožiniai akiniai tikrai iškraipo tikrovę. Ši priemonė nėra įstatymo ir moralės apsauga, o yra jų pažeidimas [14, p. 85]. Vėlesniuose savo darbuose minėtas autorius teigia: „laikas atvirai pripažinti, kad valstybė pripažįsta apgaulės panaudojimą teisėsaugos sferoje: valstybė įteisino operatyvinę veiklą, kuri dažniausiai remiasi dezinformacija ir apgaule aiškinantis ir atskleidžiant nusikaltimus. Operatyvinių darbuotojų naudojama apgaulė nėra amoralinė...“ [15, p. 104]. Todėl informacinio karo galimybes savo veikloje pirmiausia gali panaudoti operatyvinės veiklos subjektai.

Šiuo metu informacinio karo galimybės teisėsaugos įstaigų veikloje paprastai siejamos tik su įvaizdžio formavimu [17, p. 222]. Dar 1932 metais tarpukario Lietuvos kriminalinės policijos valdyboje sukurtam Spaudos skyriui nurodyta stengtis „pakeisti neteislingą visuomenės nuomonę apie policijos tariamai neleistinus ir neteisėtus metodus tardant nusikaltėlius“ [3, p. 203]. Šiuo metu išanalizavus visuomenės nuomonę galima tvirtinti, jog šį informacinį karą teisėsaugos institucijos pralaimi.

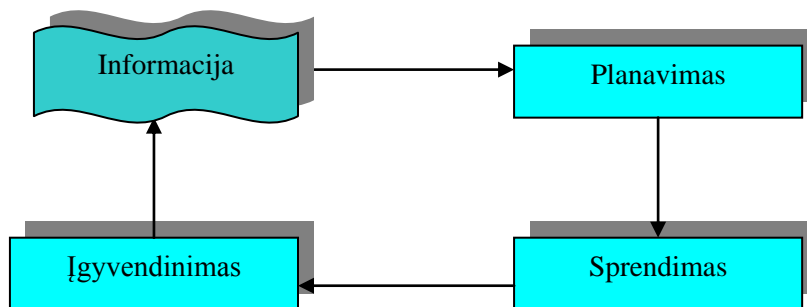
Tačiau atsižvelgiant į operatyvinės veiklos subjektų informacinės galimybes galima išskirti ir kitas informacinio karo kryptis:

- informacinis karas kaip operatyvinio poveikio priemonė;
- informacinis karas kaip operatyvinės informacijos apsaugos priemonė.

Šiuo metu Lietuvoje operatyvinio poveikio priemonės praktiškai nėra taikomos, nors užsienio šalių specialiosios tarnybos jas taiko jau seniai. Informacinis operatyvinis poveikis – tai dezinformacijos arba „nepageidaujamos tiesos“ kryptingas panaudojimas.

Informacinis karas apsaugant informaciją – tai pateikimas klaidingos arba nereikšmingos informacijos vietoj faktinės. Šiuo atveju operatyvinė informacija apsaugoma interesantui, siekiančiam reikiamos informacijos, pateikiant dezinformaciją arba nereikšmingą informaciją.

Dažnai gana sunku atskirti tokios kovos tikslus, nes informacinio karo objektas yra žmogaus protas, o tiksliau – sprendimų priėmimo mechanizmas, kurio funkcionavimo pagrindas yra informacija. Žmogaus ar grupės žmonių turima informacija tiesiogiai daro įtaką jų elgesiui. Informacinio karo tikslas yra sužlugdyti sprendimų priėmimo mechanizmą, kaip pažymi E. Mannas „apribojus stebėjimo funkciją iki minimumo“ [10], t. y. sukurti ir pateikti oponentui tokią informaciją arba taip apriboti jam prieinamą informaciją, kad jis būtų priverstas priimti manipuliujotojo interesus atitinkančius sprendimus:

Darydami informacinį poveikį objektui, jo sprendimų priėmimo mechanizmą nukreipiam pageidaujama kryptimi, t. y. manipuliuojami priverčiam atitinkamai elgtis. Stengiantis apsaugoti informaciją, objektui pateikiama sąmoningai iškraipyta informacija.

Informacinis karas operatyvinėje veikloje gali būti suprantamas kaip *neprocėsinis operatyvinės informacijos panaudojimas, suteikiantis galimybę nesankcionuotai naudotis operatyvinės veiklos objektų informacine erdve.*

Šiuo metu teisėsaugos institucijos ypač daug dėmesio skiria kovai su organizuotu nusikalstamumu. Naudojamomis šabloniškais, stereotipinėmis operatyvinės veiklos pajėgomis, priemonėmis bei metodais dažniausiai neutralizuojami eiliniai nusikalstamos organizacijos nariai, o tai organizuotam nusikalstamumui neturi didesnio poveikio. Todėl nauju ginklu gali tapti informacinio karo galimybės. Kovos būdą, panaudojant informaciją, galima taikyti atsižvelgiant į pačio organizuoto nusikalstamumo ypatumus.

Pagrindinis organizuoto nusikalstamumo elementas yra nusikalstama organizacija. Šiai organizacijai būdinga itin sudėtinga organizuotų nusikalstamų grupuočių vidinė struktūra. Kaip teigia mokslininkai, organizuotu nusikalstamumu laikytina visuma nusikaltimų, padaromų tik tokių asmenų grupių, kuriuose egzistuoja ne mažiau kaip trijų pakopų hierarchiniai ryšiai [4, p. 248]. Todėl, kaip ir kiekvienai organizacijai, organizuotam nusikalstamumui būtinas norminis reguliavimas, kuris garantuotų atskirų narių interesų bendrumą. Tokia socialinių ryšių ir santykių sistema egzistuoja „savų įstatymų“ pavidalu siekiant užtikrinti normalią organizacijos veiklą ir apsisaugoti nuo galimų pažeidimų. Tai pasiekama vadovaujantis šešėlinėmis teisinėmis ir etninėmis normomis, t. y. nusikalstamos organizacijos narių elgesio normomis grupės viduje ir su aplinkiniu pasauliu. Tokių normų saugotojai yra asmenys, priskiriami nusikalstamam elitui. Jie sprendžia nusikalstamoje aplinkoje kylančius konfliktus.

Elgesio normos, taip pat ir neformalios, suprantamos kaip stereotipai, elgesio modeliai. Jie ne tik paskirstomi nusikalstamos organizacijos nariams, bet ir suprantami kaip visiškai teisingi. Nusikalstamas pasaulis neturi institucijos, galinčios nurodyti, jog tam tikros normos buvo pažeistos. Todėl vienintelis „teisingumo garantas“ yra lyderis. Tačiau ir lyderis, siekdamas išlaikyti savo dominavimą, privalo griežtai laikytis neformalių elgesio modelių.

Nusikalstamosiose organizacijose vidinis mechanizmas griežtai centralizuotas, kiekvienam nariui aiškiai nurodoma jo vieta, teisės ir pareigos, ir asmenybės vertė priklauso nuo vietos, kuri jam skirta. Kuo aukštesnė hierarchijos pakopa, tuo griežtesnės elgesio normos. Todėl tokią aplinką yra tik vienas kelias – į hierarchinės piramidės viršų.

Panašios neformalios normos egzistuoja ir tarp skirtingų nusikalstamų grupuočių.

Taigi nusikalstama organizacija iš socialinės psichologijos pozicijų gali būti vertinama kaip socialinė formuotė su visomis būdingomis grupiniam elgesiui normomis, kurios lemia kiekvieno grupės nario elgesį. Individualios elgesio normos yra tik grupinės sąmonės atspindys. Grupines elgesio normas atskiri nariai ne visuomet aiškiai suvokia, ir jų gyvybiškumas bei pastovumas priklauso nuo to, kiek jos atitinka individualius asmeninius interesus. Kai yra ryškus individualių ir grupinių elgesio normų neatitikimas, susiklosto konfliktinė situacija ir susidaro sąlygos grupei iširti.

Pasinaudojus tam tikro pobūdžio informacija galima destabilizuoti organizuoto nusikalstamumo aplinką. Sudaromos įvairios kliūtys, žlugdančios planuojamus nusikaltimus bei įžiebiantis konfliktus nusikalstamoje aplinkoje. Destabilizuojančios priemonės labai įvairios: kryptingas tam tikro pobūdžio informacijos perdavimas slaptųjų bendradarbių pagalba, anoniminiai telefoniniai pranešimai, visuomenės informavimo priemonėse pasirodžiusi informacija, grupės narių, vykdančių kontržvalgybinę funkciją, verbavimo imitacija siekiant sukurti naują informacijos arba dezinformacijos perdavimo kanalą.

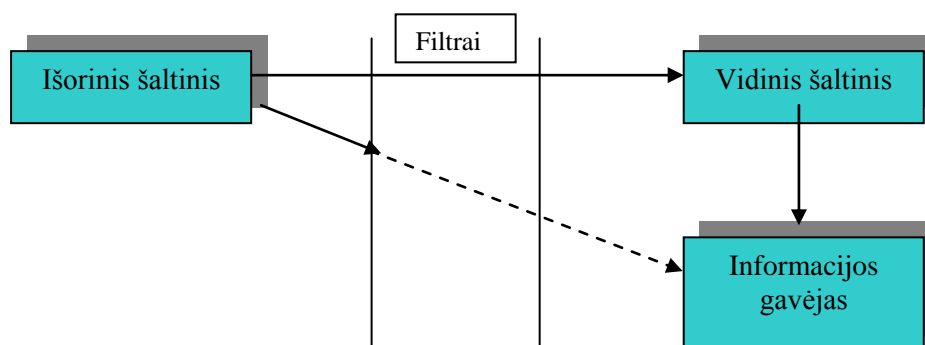
Informacinis poveikis nukreipiamas į atskirus grupės narius, siekiant sukelti artėjančio pavojaus įspūdį, nepasitenkinimą lyderiais ar savo padėtimi. Padidėjęs nerimas ir nepasitikėjimas (ypatinga psichologinė būseną – frustracija) dažniausiai kyla dėl baimės būti sulaikytam, galimo bendrų susidorojimo, nerimo dėl atliekamų operatyvinių veiksmų jų atžvilgiu. Tokia frustracija paskatina keisti nusikalstamus planus, atsiranda nepasitikėjimas bendrais. Gauta informacija apie šešėlinių vidinių normų nesilaikymą sudarytų sąlygas nusikalstamai grupei iširti. Tokiu metu galima pasinaudoti ir atskirų narių pagalba.

Kitaip tariant, informacinio karo scenarijus yra toks: atsižvelgiant į nusikalstamos grupės vertybinius orientyrus sukuriama emocinė baimės, nepasitikėjimo ir neigiamų vertinimų fonas.

Vertinant iš taktikos pozicijų, destabilizacinis informacinis poveikis gali būti daromas pasinaudojant *informacijos šaltiniu, informacijos turiniu ir susiklosčiusia informacine situacija.*

Poveikis grupėje priklauso nuo *informacijos šaltinio*. Poveikis bus efektyvus, kai šaltinis, perduodantis informaciją, yra autoritetingas. Grupėje, kuriai siekiama daryti poveikį, turi būti „nuomonių lyderis“, kuris palaikytų informacijos šaltinį, jo autoritetas skatintų pasitikėjimą. Toks poveikis remiasi nekritišku informacijos priėmimu. Poveikio efektas tokiu atveju priklauso nuo tam tikrų veiksnių: informacijos deficito, psichologinės įtampos ir kitų.

Tačiau dažniausiai nusikaltėlių grupėje egzistuoja gaunamos informacijos „filtrais“. Todėl vargu ar toks poveikis gali duoti rezultatų. Informacinio karo metu dažniausiai naudojami vidiniai grupės šaltiniai. Tarp jų ir kitų grupės narių informacijos „filtrais“ labai silpni. Specialiųjų tarnybų terminologija juos galima pavadinti įtakos agentais (vidinis šaltinis). Informacinio karo pranašumas yra tas, kad dažniausiai net pats vidinis šaltinis nežino, kad juo yra manipuluojama. Todėl juo gali tapti bet kuris iš grupės narių:

Gana paprasta informacinio šaltinio poveikio forma – tai kriminalinės policijos darbuotojas – „išdavikas“, kuris galėtų ne tik teikti kryptingą informaciją, bet ir palaikyti pakankamai glaudžius santykius su nusikalstamų grupuočių atstovais. Panašias rekomendacijas siūlo ir prof. B. Šabanovas: „Nustačius grupę, siekiančią užmegzti ryšius su milicija, būtina pasinaudoti šia aplinkybe ir infiltruoti į grupę operatyvinį darbuotoją“ [19, p. 19]. Tokio šaltinio pagalba gali būti kontroliuojamas operatyvinės informacijos nutekėjimas.

Kaip operatyvinio poveikio priemonė gali būti panaudotas ir informacinis manipuliavimas. Kartais manipuliavimas dar vadinamas „informaciniu baltuoju ūžesiu“. Manipuliavimas – tai sąmoningas sąmonės nukreipimas nuo realybės, jos pakeitimas dirbtinai sukurtomis, įteigtomis situacijomis, vertinimais, įvaizdžiais. Manipuliavimu daromas poveikis objektui, žaidžiant *informacijos turiniu*. Manipuliuojant taikomi įvairūs taktiniai būdai:

1. *Informacijos perdozavimas*. Pateikiamas gigantiškas kiekis informacijos, pagrindinę jos dalį sudaro abstraktūs posakiai, nereikalingos smulkmenos ir kitos panašios „šiukšlės“. Dėl informacijos gausos asmuo nebegali atsirinkti jam reikiamos informacijos.
2. *Informacijos dozavimas*. Paskelbiama tik dalis duomenų, o kita dalis kruopščiai slepiama. Tikroji informacija iškraipoma arba iš viso tampa nesuprantama.
3. *Didelis melas*. Pateikiama tik klaidinga informacija. Svarbu šią informaciją pateikti labai rimtai.
4. *Tikrų faktų sumaišymais su gandais, hipotezėmis, pasvarstymais*, kad galiausiai nebeįmanoma atskirti teisybės nuo prasimanymų.

Kai trūksta informacijos, susiklosto ekstremali situacija arba grupėje tvyro psichologinė įtampa, t. y. susiklosčius tam tikrai informacinei situacijai – informaciniam vakuumui, gali būti panaudojami gandai. Gandai – ypatinga informacijos rūšis, kuriai būdingas savaiminis plitimas. Teigiama, kad gaudus sudaro du elementai – informacijos pobūdis ir psichologinis mechanizmas [23].

Pagal informacijos pobūdį gandai skirstomi į:

- absoliučiai nepagrįstus;
- nepagrįstus su kai kuriais realumo elementais;
- pagrįstus;
- pagrįstus faktais.

Pagal psichologinį mechanizmą gandai skirstomi į:

- gaudus norus;
- gąsdinančius;
- agresyvius.

Gandai norai – informacija, kurios teisingumu norėtų tikėti adresatas. Gąsdinantys gandai susiję su informacija apie adresatui kylančią grėsmę. Būtina pažymėti, kad absoliučiai nepagrįsti gandai dažniausiai nepasiekia adresato, nes eidami per kelias grandis nustelbia tą informaciją, kurią buvo norima perduoti. Perduodant gaudus būtina sudaryti natūralumo įvaizdį, kitaip jais nepatikės. Šiam tikslui galima panaudoti žvalgus, sukūrus išdavikų legendą, agentus, slaptuosius bendradarbius, žiniasklaidą arba per kelias grandis perduoti artimiems grupės aplinkos asmenims.

Rekomenduojama gaudus, kad jie būtų veiksmingesni, paskleisti kas 10–12 dienų. Kiekvienas naujas pateikiamas gandas turi atskleisti vis naujas aplinkybes. Lietuvoje nematomas gaudų ginklas jau buvo panaudotas konkurencinėje kovoje. Galima tik pažymėti, kad gandai panaudoti labai profesionaliai, pagal tokiam ginklui taikomas metodikas: jie buvo skleidžiami labiausiai pažeidžiamose srityse, išlaikant tam tikrus laiko tarpus tarp „informacinių atakų“.

Atsižvelgiant į organizuoto nusikalstamumo organizuotumo ir vidinę struktūrą, informacinio karo galimybės neapsiriboja vien tik destabilizacinio pobūdžio veiksmis. Atsižvelgiant į operatyvinės veiklos subjektų poreikius, naudojant informaciją galima „iškelti“ į hie-

rarchinę piramidės viršūnę reikalingus nusikalstamo pasaulio atstovus, infiltruotus slaptuosius dalyvius, taip praplečiant jų žvalgybines galimybes.

Su organizuotu nusikalstamumu glaudžiai susijusi korupcija. Korupciniai ryšiai – vienas ryškiausių organizuoto nusikalstamumo gyvybingumo bruožų. Santykinai juos galima suskirstyti į tris rūšis:

- Politinė korupcija pasireiškia rinkiminėje kovoje, priimant kriminalinėms struktūroms palankius teisės aktus, nustatant biurokratinius reikalavimus bei teises kliūtis tam tikrose srityse ir pan. [6, p. 355].
- Korupcija, gelbstinti nusikalstamas organizacijas nuo galimo baudžiamojo persekiojimo grėsmės. Tokio pobūdžio korupcija susijusi su organizuoto nusikalstamumo savisaugos užtikrinimu. Jos dėka organizuotas nusikalstamumas susikuria „patikimą pastogę“, todėl nevykdomas nusikalstamų grupuočių baudžiamasis persekiojimas arba vykdomas netinkamai;
- Korupcija, padedanti nusikalstamoms organizacijoms plėsti nusikalstamą veiklą – didinti kapitalą. Pagrindinis organizuoto nusikalstamumo tikslas – pelno siekimas. Naudojantis korupciniais ryšiais finansinės grupuotės ir organizuotas nusikalstamumas valdo atskiras strategines bendroves, verslo šakas, užsiima kontrabanda, naudojasi programomis, finansuojamomis iš valstybės biudžeto, kontroliuoja privatizaciją ir investicijas, kreditinę-finansinę veiklą, užsienio prekybą, žaliavų perdirbimo įmones, pramogų verslą ir sportą, labdaros ir paramos fondus, licencijų išdavimą ir pan.

Korupcija taip pat egzistuoja ir nepriklausomai nuo organizuoto nusikalstamumo.

Praktika rodo, kad korupcija – vienas iš sunkiausiai tiriamų reiškinių. Korupciniais ryšiais susiję asmenys daro viską, kad tie ryšiai neišaiškėtų. Tam tikslui imamas įvairiausių slaptumo ir saugumo priemonių. Kuo ilgiau trunka santykiai, tuo daugiau sukaupiama patirties juos slepiant. Tuo tikslu užmezgami ryšiai, galintys padėti apsaugoti korupcinius santykius, imamas atsargumo priemonių.

Šiuo metu teisėsaugos institucijos kovodamos su korupcija apsiriboja tik procesiniu operatyvinės informacijos panaudojimu. Į kriminalinės justicijos akiratį patenka tik lengviausiai išaiškinami korupcijos faktai, dažniausiai susiję su konkrečiu pareiškimu. Tokių korupcijos faktų išaiškinimas ir korumpuotų pareigūnų demaskavimas neturi įtakos nei plačiam korupcijos mastui, nei organizuoto nusikalstamumo gyvybingumui.

Operatyvinės veiklos subjektai disponuoja gausia informacija apie korupcinius ryšius, tačiau dėl teisinių kliūčių ir korupcinių ryšių pobūdžio realizuoti tokią informaciją problemiška arba net neįmanoma. Todėl būtina aktyviai taikyti neprocesinį operatyvinės informacijos panaudojimą pasinaudojant žiniasklaidą.

Tokia kovos forma galima pateikiant žiniasklaidai informaciją, kurią galima apibūdinti kaip „nepageidaujamą tiesą“. Informuodama visuomenę, žiniasklaidai kartu kontroliuoja ir jos nuomonę. Tai, kad visuomenė labiau pasitiki žiniasklaidą, o ne teisėsaugos institucijomis, galima paaiškinti tuo, kad: 1) teisėsaugos institucijų darbo tikslas yra faktinių duomenų, turinčių įrodomąją galią, kuriais remiantis galima įrodyti nusikalstamą asmens veiką, surinkimas, tuo tarpu žiniasklaidai užtenka tikėtinų faktų arba prielaidų ir todėl ji nėra tokia skrupulinga skelbdama bei interpretuodama įvykius, faktus, reiškinius; 2) Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas [1; 2 str. 8] suteikia teisę žiniasklaidos priemonėms ir atskiriems žurnalistams neatskleisti informacijos šaltinio¹, todėl žiniasklaidai įgyja papildomų

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarime (Žin. 2002, Nr. 104–4675) pripažinta, kad Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnis ta apimtimi, kuria įtvirtinta, kad viešosios informacijos rengėjas, platintojas, viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas, žurnalistas turi teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio net ir tais atvejais, kai demokratinėje valstybėje informacijos šaltinį teismo sprendimu atskleisti yra būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmenų konstitucinės teisės ir laisvės ir kad būtų vykdomas teisingumas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 ir 4 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat pripažinta, kad Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnis ta apimtimi, kuria įtvirtinta, kad viešosios informacijos rengėjas, platintojas, viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas, žurnalistas turi teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio net ir teismui, nors informacijos šaltinį atskleisti būtina tam, kad būtų vykdomas teisingumas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui.

galimybių naudotis konfidencialiais arba kitokiais šaltiniais; 3) tarp atskirų žiniasklaidos priemonių egzistuojanti konkurencija taip pat skatina skaitytoją, žiūrovą, klausytoją dominančių temų paiešką, originalius žurnalistinius tyrimus [8].

Šiuolaikinė žiniasklaida sukūrė savąjį realybės kūrybos modelį, savus realybės verifikavimo instrumentus, jos falsifikavimo priemones ir savus tikroviškumo kriterijus. Europos žmogaus teisių teismas byloje *De Haes ir Gijssels v. Belgija* [9] pabrėžė, kad žurnalistinė laisvė taip pat apima ir galimą tam tikro laipsnio faktų iškreipimą ar netgi provokaciją. Todėl žiniasklaida dažnai pagal analogus modeliuoja ne tik versijas, bet ir įvykius, t. y., remiantis keliomis tikroviškomis detalėmis, sukuriamas (ne atkuriamas) naujas įvykis. Kartais taikomi labai paprasti metodai – tiesiog palyginamos valstybės tarnautojų gaunamos pajamos ir jų gyvenimo būdas, automobiliai, atostogų maršrutais ir pan.

Taip žiniasklaidos pagalba korupcijos skandalai iškelia slepiamus faktus, santykius ir aplinkybes. Tokių skandalų rezultatas aiškus – korupciniai ryšiai dažniausiai nutraukiami arba bent kuriam laikui sustabdomi.

Tokiu neprocesiniu operatyvinės informacijos panaudojimu pažeidžiami aukščiausio lygio korupciniai ryšiai ir net tiesiogiai daromas poveikis organizuoto nusikalstamumo gyvavimo bruožams – savisaugai ir disponavimui milžinišku kapitalu.

Tačiau informacinio karo galimybės neapsiriboja tik organizuotu nusikalstamumu ar korupcija. Kryptingos informacinės atakos skatina aktyvius nusikaltėlių veiksmus. Tai sudaro palankias sąlygas taikyti operatyvinės veiklos metodus ir priemones nusikalstamai veiklai fiksuoti.

Išvados

Apibendrinant galima teigti, jog informacinio karo, arba neprocesinio operatyvinės informacijos panaudojimo, pranašumai yra akivaizdūs dėl daugelio priežasčių:

1. Pirma – naujumas. Tradiciniai kovos su nusikalstamumu būdai yra tiksliai apibrėžti galimų veiksmų visuma. Informacinio karo galimybės labai lanksčios ir nenuspėjamos.

2. Antra – universalumas. Informacinio karo metu daromas operatyvinis poveikis ir kartu apsaugoma informacija.

3. Trečia – mažos išlaidos. Informacinio karo metu naudojamos komunikaciniais procesais, todėl nereikalingos specializuotos pajėgos, ilgalaikės operacijos ir pan.

4. Ketvirta – slaptumas. Informacinio karo metu ypač sunku nustatyti informacinės atakos šaltinį.

5. Penkta – nėra galimybės apsiginti. Informacinio karo objektas nepajėgus apsiginti nuo nematomo poveikio, kuris gali būti prilyginamas radiacijai.

6. Šešta – žaibiškas greitis. Informaciniam karui nereikalingas ilgas pasiruošimas, jos gali būti vykdomos momentaliai ir dėl savo greičio sunkiai nuspėjamos.

7. Septinta – globalus mastas. Informacinis karas nesiejamas su konkrečia teritorija, todėl nekyla žvalgybinių galimybių ir operatyvinės veiklos subjektų jurisdikcijos problema.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 71–1706.
2. **Lietuvos Respublikos** visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 75–2272.
3. **Anušauskas A.** Lietuvos slaptosios tarnybos, 1918-1940. – Vilnius: Mintis, 1998.
4. **Bluvšteinas J., Bieliūnas E., Justickis V.** ir kt. Kriminologija – Vilnius: Pradai, 1994.
5. **Maliukevičius N.** Informacinio karo koncepcija: JAV ir Rusijos požiūriu. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
6. **Jakniūnaitė D.** Naujausios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas ir virtualizmas // Politologija. 2000/4 (20).

7. **Justickis V.** Kriminologija: vadovėlis. 1 dalis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
8. **Panomariovas A., Čepas A., Gaidys V.** ir kt. Korupcinės situacijos Lietuvoje preliminarinis įvertinimas bei kovos su korupcija strategijos metmenų parengimas. Naudotis tarnyboje. – Vilnius, 1999.
9. Case Of De Haes and Gijssels v. Belgium (the case is numbered 7/1996/626/809) // <http://www.echr.oe.int>.
10. **Henry R., Peartrec C. E.** Military Theory and Information Warfare // <http://carlisle-www.army.mil/usawc/parameters/98autumn/henry.htm>
11. **Mann E.** Desert Storm – the first Information War? // <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj94/man1.html>
12. **Stein G. J.** Information Warfare // <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/stein.html>
13. **Vernon J. E.** Information Warfare and International Security. – Report for NATO Parliamentary Assembly Science and Technology Committee. – 1999. // <http://www.naa.be/publications/comreb/1999/as285stc-e.html>
14. **Белкин Р. С.** Курс советской криминалистики. – Москва, 1979.
15. **Белкин Р. С.** Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. – Москва: НОРМА, 2001.
16. **Ларин А. М.** Криминалистика и паракриминалистика. – Москва, 1996.
17. **Почепцов Г. Г.** Информационные войны. – Москва: Рефл-бук, 2001.
18. **Строгович М. С.** Право обвиняемого на защиту и презумпция невиновности // Виктимология и профилактика правонарушений. – Иркутск, 1979.
19. **Шабанов Б. С.** Организация работы по выявлению и разработке организованных преступных групп. – Ташкент, 1990.
20. **Оперативно-розыскная** деятельность: учебник / Под ред. К. К.Горяинова, В. С.Овчинского, А. Ю. Шумилова. – Москва: ИНФРА-М, 2001.С.71-73.
21. **Пантилеев И. Ф.** Некоторые вопросы психологии расследования преступлений // Труды ВЮЗИ. Вып. XXIX. – Москва: 1973.
22. **Пантилеев И. Ф.** Тактика допроса // Основы криминалистики. – Москва, 1984.
23. Наше оружие – слухи // Солдат удачи – Москва, 1995 № 4.

Information War and its Possibility in Criminal Intelligence

Lector Darius Petrošius

Law University of Lithuania

SUMMARY

In the article „Information war and it’s possibility in criminal intelligence“ unexamined theme is being investigated. In the world the concept of information war is usually connected with military conflicts. The aim of this article is to reveal the possibility of information war in criminal intelligence.

In the article analyse not only theory questions but in practical activity realistically applicable thoughts and some tactical aspects are given. That is done in the context of fight against organized crime.

At the same time it is tried to encourage scientific and practical workers to comprehensive information war studies.

